

χάρτης, 63

ηλεκτρονικό περιοδικό

ΜΑΡΤΙΟΣ 2024

Μισέλ Ζιρού: η πολλαπλότητα στη νιοστή
δύναμη

ΧΑΡΤΗΣ 63 {ΜΑΡΤΙΟΣ 2024}

{Κλίμακες}

ΤΟΥ Δημοσθένη Αγραφιώτη

Ο Μισέλ Ζιζού (1940-2023)

Κάθε φορά που συναντούσα τον Michel Giroux η συζήτηση άρχιζε πάντοτε με την ιστορία, το ζήτημα του «Ουροβόρου», καθώς γι' αυτόν η αληθινή μορφή του αρχαίου Ελληνικού κόσμου σχετίζεται με το μύθο του φιδιού που δαγκώνει την ουρά του και καταπίνει το δέρμα του που το αποβάλλει. Έκανε έκκληση (με επιμονή και πάθος) να αρχίσει ένα κίνημα επαναπροσδιορισμού του αρχαίου κόσμου σε μια προοπτική μη χριστιανική (Αδάμ και Εύα), δηλαδή να αποκατασταθεί η συμβολική του φιδιού σύμφωνα με τα πρότυπα της σοφίας, του κυκλικού χρόνου, της θεραπείας (Απόλλων) και της υγείας (Ασκληπιός)· και επίσης να ληφθούν υπόψη κι άλλες παραδόσεις όπως αυτές των αλχημιστών, και οπωσδήποτε η παράδοση του θεού Βράχμα και ινδικής μυθολογίας. Ένα τεράστιο πολιτισμικό και πολιτιστικό πρόταγμα για τη σωτηρία του πλανήτη! Ο Μισέλ Ζιρού (M.Z.) είχε πολλαπλές σπουδές και είχε συλλέξει μια σειρά από διπλώματα εμπειριστατωμένων σπουδών (DEA) και ήταν η καθαρή περίπτωση του πολυμαθούς φυσιοδίφη και του ανθρώπου σε συνεχή αναζήτηση της γνώσης σε όλες τις μορφές της: από την επιστημονική μέχρι την μυστικιστική, από τη φιλοσοφική μέχρι την ποιητική. Έτσι μπορούσε να διοχετεύσει τις γνώσεις του και την ασίγησθη ενέργειά του σε πλήθος δραστηριοτήτων: εκδόσεις, διαλέξεις, επιμέλειες εκθέσεων, δημιουργία αρχείων, μεταφράσεις, επιτελέσεις σε φεστιβάλ, προώθηση της πειραματικής ποίησης, διδασκαλία σε σχολές καλών τεχνών... Από το σύνολο των δραστηριοτήτων και δράσεων δίνονται εδώ ως παραδείγματα, ορισμένες στιγμές από το βίο του

M.G.

Στη δεκαετία του 1980 ανήκε στην ομάδα που εξέδιδε το περιοδικό *Kanal* που ήταν αφιερωμένο σε μια κριτική και μαχητική επισκόπηση του καλλιτεχνικού πεδίου· με μια ιδιότυπη μορφή¹¹ αναζητούσε και παρουσίαζε καλλιτεχνικές δράσεις και παραγωγές, στον γαλλικό χώρο αλλά και στον διε-

θνή, που αγνοούσαν τα κυρίαρχα εμπορικά μέσα επικοινωνίας χωρίς ωστόσο να αγνοεί την καλλιτεχνική επικαιρότητα την οποία όμως πλησίαζε με κριτική διάθεση και αυστηρή αξιολόγηση.

Ο Μ.Ζ. ως επιτελεστής είχε εξαιρετικά ειδικές προτιμήσεις. Για παράδειγμα με το βιολί του, έκανε πεζοπορικές εξορμήσεις σε δάση, σε λόφους, σε σπάνια τοπία, και οι επιτελέσεις του είχαν τον χαρακτήρα της «μονήρους τελετουργίας» — καθώς δεν τον ακολουθούσε το κοινό. Επίσης σε κάθε επιτέλεσή του προσπαθούσε να αναπτύσσει μια διάθεση ιστορική και «εγκυκλοπαιδική», και να υπενθυμίζει τους καλλιτέχνες που κινήθηκαν στα όρια των καθιερωμένων σταθερότυπων (patterns) της τέχνης όπως οι ντανταϊστές και (πολύ συχνά αναφερόμενος από τον Μ.Ζ.) ο Αντονέν Αρτό. Ταυτόχρονα ήταν αναφανδόν θιασώτης για την πιο τολμηρή πρωτοβουλία αμφισβήτησης της νεοτερικής (modern art) τέχνης και μη-τέχνης.

Το πάθος του για την παράδοση του DADA, τον οδήγησε να δημιουργήσει στο πλαίσιο των εκδόσεων Les presses du réel (Ντιζόν) τη σειρά βιβλίων για τη δημιουργία συστηματικών αρχείων για τις πρωτοπορίες στις τέχνες,^[21] με τον τίτλο: *L'écart absolu – Fondamentaux* (βιβλία για το σώμα, την επιτέλεση, βιβλία για και από τον Charles Fourier και τον Raoul Hausmann, βιβλία από τον Haroldo de Campos, Jacques Villeglé κ.ά). Ένας κόσμος του πολλαπλού και του αληθινά καινοτόμου! (Avant-gardes: *L'écart absolu* — Chantier και *L'écart absolu – Poche*).

Το μεγάλο του όνειρο ήταν να δημιουργήσει ένα χώρο τέχνης, γνώσης και εκπαίδευσης, στις Άλπεις κοντά στο χωριό που ζούσε. Το “πανεπιστήμιο” αυτό κάθε καλοκαίρι θα έπρεπε να λειτουργεί ως ένας τόπος διακαλλιτεχνικός και διεπιστημονικός, όπου επιστήμονες και καλλιτέχνες θα προσπαθούσαν να ξεπεράσουν τα συμβατικά όρια των γνωστικών – καλλιτεχνικών αντικειμένων και πρακτικών τους. Ουτοπικό όνειρο ή ντανταϊστική αναγέννηση ή ένας νέος κήπος του Επίκουρου... δυστυχώς δεν πρόλαβε να πραγματώσει το φιλόδοξο αυτό σχέδιο. Ο Μ.Ζ. διατέλεσε καθηγητής στη Σχολή Καλών Τεχνών^[31] της Μπενσανσόν, πόλης της Bourgogne - Franche Comté, και είχα την τιμή να με προσκαλέσει να παρουσιάσω την ποιητική και εικαστική παραγωγή μου στο όνομα της έννοιας των διαμέσων (intermedia). Την ίδια μέρα,^[41] στο τέλος του απογεύματος είχε οργανώσει στην πόλη ένα μικρό αφιέρωμα για τον Joseph Beuys στην πόλη της Besançon. Εξάλλου το κογιότ που χρησιμοποίησε ο τελευταίος σε μια πολλή γνωστή επιτέλεση του στην Νέα Υόρκη, ήταν και το ζώο - τοτέμ του Μ.Ζ. — μάλιστα μερικοί τον φώναζαν: “Coyote” .Αεικίνητος και πολυσχιδής, όπως πάντοτε.

Η πρώτη μου επαφή με την ISBA έμελλε να οδηγήσει σε μια πολύχρονη συνεργασία και μετά την αποχώρηση του M.Z., σε συνεργασία με τον διάδοχό του Michel Collet. Η συνεργασία κράτησε σχεδόν δύο δεκαετίες και πραγματοποιήθηκε με διδασκαλία, έρευνα και καλλιτεχνικές δράσεις (φεστιβάλ, ειδικά σεμινάρια, master classes κ.ά.). Ξεχωρίζω τρία πεδία. Το πρώτο σχετίζεται με τη δημιουργία στο πλαίσιο της ISBA του τομέα έρευνας (καλλιτεχνικής, ποιητικής και θεωρητικής) με τον τίτλο: “le corps de l’ artiste” που κάλυπτε δραστηριότητες γύρω από την τέχνη της επιτέλεσης (η Valentine Verhaeghe συνέβαλε τα μέγιστα σ’ αυτόν τον υποτομέα), την πειραματική ποίηση (εικονοσηματική / οπτική, ηχητική, επιτελεστική...) και τη χρήση νέων τεχνολογιών (video, ηλεκτρονική μουσική...). Το δεύτερο: την κριτική αξιολόγηση (review) και τη στάθμιση (assessment/evaluation) των διπλωματικών εργασιών των σπουδαστών της Σχολής· την πραγμάτωση σεμιναρίων – master classes για τα θέματα ενδιαφέροντος του προαναφερόμενου τομέα έρευνας της ISBA· επίσης την συμβολή και την άσκηση της προεδρίας του φεστιβάλ “Excentricités” που ήταν αφιερωμένο στην παραγωγή και παρουσίαση επιτελέσεων από τους σπουδαστές/ριες των Ευρωπαϊκών Σχολών Καλών Τεχνών. Το τρίτο: δημιουργήθηκε μια γέφυρα επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ ISBA και ΑΣΚΤ (Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας) με άμεσο αποτέλεσμα την ανταλλαγή εκπαιδευτικών εμπειριών εν όψει μεταρρυθμίσεων στην ελληνική Σχολή και τη συμμετοχή περίπου 40 σπουδαστών της στο Φεστιβάλ “Excentricités” — και επί πλέον με μεγάλη επιτυχία των τελευταίων.

Ο M.Z. φορούσε πάντα (τουλάχιστον όσο τον γνώρισα βέβαια) μια τραγιάσκα δίνοντας την εντύπωση ενός «εργάτη του καλλιτεχνικού – πολιτιστικού πεδίου». Σε μια κοινωνική συνάντηση στην πόλη Αράς, τον είδα σ’ ένα διάδρομο στο σπίτι της Hortense Gauthier και του Philippe Boisnar χωρίς την τραγιάσκα του, αναδύθηκε σχεδόν μια άλλη προσωπικότητα,

ενός ανθρώπου που πέρασε μια ζωή ανάμεσα σε βιβλία, κείμενα, αρχεία και βιβλιοθήκες. Μια μεταμόρφωση ολική, μια άλλη εκδοχή στον τρόπο της πολυδιάστατης υπόστασής του. Ο Μ.Ζ. ήταν έτοιμος να προτείνει (κάθε στιγμή) προτάγματα για εκθέσεις, εκδόσεις, φεστιβάλ και ήταν βαθιά πεπεισμένος οι εύρωστες πρωτοπορίες στο τέλος θα νικήσουν τα καθιερωμένα εμπορικά σχήματα· κι αυτό είναι σίγουρα θέμα χρόνου καθώς οι καθιερωμένες δομές δείχνουν σημάδια φθοράς και αδυναμίας. Μάλιστα, καθώς συχνά κουβαλούσε ένα είδος απλής τρομπέτας, το μουσικό όργανο του επέτρεπε να ευαγγελιστεί το θρίαμβο της πρωτοπορίας με τους ήχους του οργάνου του. Επίσης ήταν έτοιμος να συζητήσει κάθε ζήτημα της τέχνης και στο σήμερα και στο παρελθόν, ακόμη κι ενός μέλλοντος ανοιχτού σε πειραματισμούς αισθητικούς και κοινωνικούς. Ήταν ακούραστος και ανεξάντλητος συζητητής! Ο Μ.Γ. υπήρξε πολυσυμπαντικός διανοητής, καλλιτέχνης και θεωρητικός της τέχνης, αναγεννησιακό ανθρώπινο ορόσημο, απόδειξη ότι η περιέργεια δεν έχει όρια και ότι η εργασία στα όρια και με όρια είναι απαραίτητη για την κοινωνική εμβέλεια της τέχνης, χωρίς να είχε φοβηθεί ότι μ' αυτόν τον ιδιότυπό βίο του μπορούσε να θεωρηθεί ως έκκεντρος ή εκκεντρικός.

Από αριστερά οι Γάλλοι Michel Giroud, Julien Blaine, Serge Pey, η Nadine Agostini, ο Δημοσθένης Αγραφιώτης, ο Ισπανός Bartolomeo Ferrando και ο Ιταλός Giovanni Fontana, στο αγαπημένο εστιατόριο του Σεζάν και του Ζολά, Brasserie "Art & Architecture" του 19ου αιώνα. Aix-en-Provence (Γαλλία), Μετα την εκδήλωση-έκθεση «Τα παιδιά του Απολινέρ και της Μεσογείου», Ίδρυμα Saint-John Perse, Μάρτιος 2014.